

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАВЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

№ 66 (1185)

Субота, 17 жніўня 1957 года

Цана 40 кап.

Важны жанр драматургіі

Увага глядачоў сканцэнтравана на паледзях, якія адбываюцца на сцэне. Тут разгортаюцца напружаны драматычны дыялаг паміж вялікім Монархам і крывадушным Сальерым. У «маленькай» аднаактавай трагедыі Пушкіна сутыкнуліся сумленне і здрада, светлая высокароднасць і цынічнае хуліства, розум і тэмперант з халодным бяздушным разлікам. Гэта такія рознастайныя эмоцыі і такое багацце думак, якіх хатла-б для «паўнаметражнага спектакля».

Такія-ж глыбокія і хваляючыя пачуцці пакідаюць прафесійналы і самадзейныя спектаклі па аднаактавым п'есах Яні Купалы і К. Траўна, Якуба Коласа і Н. Пагользіна, Дуніна-Марцінкевіча і К. Паустоўскага. Есць багатыя традыцыі ў гэтым важнейшым жанры драматургіі. У ім удала спрабавалі свае сілы пісьменнікі К. Крапіва, А. Макавіч, Ус. Краўчанка, А. Рышко, А. Махнач, А. Няфёд, Л. Вірня, В. Зуб і іншыя больш маладыя аўтары. Аднак за апошні час знізілася творчая актыўнасць пісьменнікаў у галіне малых форм драматургіі.

А між тым патрабаванні тэатраў (да вяржыных спектакляў) і асабліва самадзейных калектываў да гэтага жанра ўзвес чаша зрастаюцца. Вядома, што ў лепшых аднаактавых есць жанравая рознастайнасць, аманіянальна намысаны і сіцэйны дыялаг, яркі сюжэт, выразны драматычны канфлікт, мастацкая акрэсленасць вобразаў. Для гэтых есць характэрны імкненні вяртацца, энергічнае развіццё п'есаў, каляндарны і сіцэйны фінал.

Рост майстэрства і творчай культуры ўдзельнікаў самадзейных спектакляў, павышэнне густу аматарскай драматычнага мастацтва патрабуюць, каб Саюз пісьменнікаў і яго секцыя драматургіі, а таксама Міністэрства культуры БССР звярнулі асаблівую ўвагу на аднаактавыя п'есы і іх аўтары. Паліны быць аказана дзейная творчая дапамога драматургам, якія маюць прыхільнасць да гэтага жанра, і палепшаны арганізацыйна-матэрыяльны ўмовы іх працы.

Выхавальная роля самадзейнага тэатра, які з'яўляецца асноўным «спажывцом» аднаактавай драматургіі, не можа быць павышана без удзелу ў гэтай галіне літаратуры выдатных майстроў слова. Асабліва важна актывізацыя ў малой форме тых пісьменнікаў, якія ўжо маюць багаты вопыт у «паўнаметражнай» драматургіі. Гэта спрымае-б пашырэнню жанраў і тэматыкі твораў, што вельмі важна, бо на творах малых форм мы часта чытаем толькі агульную назву «п'еса» і вельмі рэдка — больш канкрэтнае жанравое азначэнне (трагедыя, драма, лірычная камедыя, вадэвіль, скетч і інш.).

У нас амаль няма новых «маламетражных» драматычных твораў на тэмы з гісторыі барацьбы і слаўных перамоў нашага народа ў дні Вялікага Кастрычніка, якіх аднаактавых п'есаў аб Айчынай вайне, пра велічны творчы подзвіг народа ў будаўніцтве камунізму, на тэмы сацыялістычнай этыкі і маралі. Няма таленавітых і вострых сатырычных камедый, а іх так чакаюць аматары сцэны і нашы глядачы.

Нашы драматургі ў п'есах часам трапілі высеяваюць недарэчна ўчыні людзей, дробязныя хібы быту, але ў іх яшчэ рэдка сустракаюцца героі з творчым размахам і умельствам абараняць высокародныя ідэалы нашага часу, настойліва змагаюцца за здзяйсненне іх. Чакаюць свайго вырашэння і іншыя творчыя праблемы ў гэтай галіне. Павышэнне патрабаванняў да аўтараў аднаактавых п'есаў пажадана спалучыць з арганізацыйнымі мерамі па заахоўванню працы драматургаў.

Так, да 40-годдзя БССР варта было-б абвясціць рэспубліканскі конкурс і на малых формах драматургіі. Лепшыя п'есы трэба часцей друкаваць у часопісах і асобнымі выданнямі. Для палепшвання вопыту ў гэтым жанры мета-агодна правесці ў бліжэйшым часе творчую нараду ў Саюзе пісьменнікаў пры ўдзеле Тэатральнага таварыства і рэспубліканскага Дома народнай творчасці.

Даўно пара надаць шырокі грамадскі размах і асаблівую ўвагу ўдзельнікам і аўтарам аднаактавых п'есаў, на ўзровень іх ідэяна-мастацкага ўзроўню. Варта нашым рэспубліканскім тэатрам наладжваць спецыяльныя вечары аднаактавай драматургіі.

Сяброўскія поціскі рук

І ён раскавае, як чатыры разы сядзеў у турме за тое, што ўдзельнічаў у барацьбе за вызваленне Кіпра ад англійскага панавання.

На здымках англійскія салдаты з аўтаматамі акружалі маладых кіпрэцкаў. Тым стаіць за сцяны з узнятымі ўгару рукамі.

Маруа Іваніда цікавіцца жыццём Станіслава Шушы і рылі — гэта будзе па-нашаму Маруа. — Абавязкова напішу! Тым, што цяглі прыпыніўся ў Мінску на некалькі гадзін, узрадаваны ўсе ўдзельнікі фестывалю. Многія з іх дамы, што на Прывакзальнай плошчы.

— Я ведаю, што ваш горад быў амаль што знішчаны ў гады вайны. — Так, — адказвае яму юнак з кніжкамі. — А цяпер — быццё... Горад наш прыгажэ з кожным днём.

На лацках яго лінкава суневіры — комсамольскі і шпінерскі значкі, жэтоны з эмблемамі фестывалю і міру. Побач з ім кроць юнакі з Польшчы Ежы Кубікоўскі і Юзеф Баравен, Яны працуюць інжынерамі на адным з прапраемстваў г. Кельцы.

— А мой не аздаваўся... — Эрвін Рыхтэр уздыхнуў. — Вы ведаеце, простыя немцы супраць вайны, якую намагаюцца раздзьмуць імперыялісты.

— Гэта зразумела, — гэта жаеца юнак з кніжкамі. — Ад нас, моладзі, многае залежыць. І калі мы, юнакі ўсёго свету, моцна возьмемся за рукі... — Не будзе вайны! — усхвалявана сывядае Эрвін.

Шырокімі, павольнымі крокамі ідзе Рыхтэр па плошчы.

Удзельнікі фестывалю на праспекце імя Сталіна. Фото М. Мінковіча.

Госці наведлі піонерскі лагер мінскіх аўтамабілебудавнікоў.

Госці наведлі піонерскі лагер мінскіх аўтамабілебудавнікоў.

Госці наведлі піонерскі лагер мінскіх аўтамабілебудавнікоў.

Многія замежныя дэлегацыі, вяртаючыся з VI Сусветнага фестывалю моладзі, прыпыніліся ў Брэсце. Моладзь Брэста цёпла развіталася з дарагімі гасцямі.

На здымку: удзельніца Брэскага гарадскога хору Тамара Вайленіч гутарыць з дэлегатам Індыі. Фото В. Фрайдзіна.

Госці наведлі піонерскі лагер мінскіх аўтамабілебудавнікоў.

ЛЯЦІ, ПЕСНЯ!

Пасля працоўнага дня, калі ўсе навокал заціхае і толькі дзесяці даляе, за лясным гучаром, чуваць тарахненне грузавых машын і глухое перастукванне драўніны — палітоны рыхтуюць да чарговай адпракі караваны лесу. — у гэты час моладзь і многія пажылія калгаснікі накіроўваюцца ў цэнтр вёскі Берэзіно, у свой сельскі Дом культуры. І неўзабаве тут становіцца людна і весела — прыходзяць музыканты.

Пачынае заўсёды Марыя Сяцко — учотчыца Чырвонанабарыскай МТС. Голае яе гучы, пералісты. Восем выходзіць яна на круг, адна рука на посе, у другой вышыўаная хустачка. Абывае вакол вачыма хлопцаў, узмахне хустачкай і пачне:

Копіць у даль Нёман чыстыя хвалі, Стужкай бялізнаю злюбіць наш край... Раптам баян заціхае. Першая заўвага: — Тут патрэбна крыху вышэй узць, — растлумачвае кіраўнік хору. Так адзілфоўваюцца кожныя слова і кожны радок, надаецца аднаведнае гучанне мелодыі песні.

Але аднаго хору для самадзейнасці мала. І моладзь вырашыла арганізаваць струнны аркестр. Толькі які? Не ўсе нават былі згодны, а хто і скептычна заўважыў: — Што вы надумаліся! Хто ў іх будзе іграць? — Сіла хоць, яны есць, але патрэбна арганізаваць, зацікавіць кожнага, — стаіў на сваім Максім Захаровіч.

Берэзіно заўна славіцца здымнымі музыкантамі. Хто не ведае ў раёне гарманіста Міхона Майсейкіна! Тохрадка ў яго рукаў спывае так, што аж сэрца замірае.

Паставіць на калені гармонік, павядзе пальцамі па клавішах — і палюцца гукі народнай песні. І здаецца, адчуваеш радасць на душы, чуюць, як шуміць бор, як шпачыцца збыванне, а ў прыбрэжных азёнах б'ецца ад берага вада.

Адночы ў клуб быў запрошаны вясковы скрыпач, брыгадзір будаўніцкай брыгады калгаса імя Панамарніка Ігнат Іванавіч Кургей. Зааказана музыка скрыпкі і баяна настолькі захапіла прысутных, што той, хто хоць крыху мог іграць на струнных інстру-

ментах, паждаў удзельнічаць у гуртку. А хто не ўмеў, толькі лухаў сам сабе: «Вось-бы я ўмеў... не астаў-бы таксама». У клуб прыйшлі з удзеламі балайкі, гітарай, скрыпкай і мандалінай Уладзімір Кургей, Тацяна Бабіч, Аляксандр Дзімідаў, Леанід Кашчучоў і іншыя.

Любіць дзючыты спываць частушкі пад акампанементам яго трохалкі!

Колькі разоў за сваё жыццё хадыла Марынка вузельскай сечежай, што вілася каля калгаснага агарода. Хадыла яна талы на раку Сож адначына, а зараз... Зара яна ідзе на гэтай сечежай ужо не на гульню, а на працу. Было яшчэ зусім рама, але брыгадзір Антон Худзак ужо знаходзіўся ў полі. Скруціўшы цыгарку, ён прысеў на аглоб-лю пакінутых тут з вечара калёс.

Шло дні, міналі тыдні. Прыбуўла яна ў руках і сілы, спрытнейшымі рабіліся марыначныя рукі ў працы. Неўзабаве прыехаў на поле калгасны касір. Прымаціўшыся каля вагў, ён дастаў са скуранаго партфеля вельмадасць штомесячнага грамадства аману на працядзі.

Штосяні задрыжэла ў марыначных гудках, калі яна пачула сваё прывітанне і распісалася ў вельмадасці. Не пералічыўшы, прыняла з рук касіра грошы і так стаўла з імі, разгубленая і ахлятаючая, не ведаючы, куды іх па-

Калгасныя аўтамашыны падыходзілі адна за другой. Калгасніцы ў ілечных кошыках насілі тугія качаны кадуцкі на вагі і пасля гурэйлі ў кузавы машын. Прапавалі папарна — удавай лягчы. Калі першы кошык быў напоўнены, Марынка паглядзела на яго са страхам, — а што, калі не здолее падзяць? — аднак за ручку ўзлязла рамуца. Насіць было не так ужо і цяжка, а ўсё-ж пал вечар з непрыемнымі заняла спіна, анямелі рукі, свінцом наліліся ногі.

Шло дні, міналі тыдні. Прыбуўла яна ў руках і сілы, спрытнейшымі рабіліся марыначныя рукі ў працы. Неўзабаве прыехаў на поле калгасны касір. Прымаціўшыся каля вагў, ён дастаў са скуранаго партфеля вельмадасць штомесячнага грамадства аману на працядзі.

Штосяні задрыжэла ў марыначных гудках, калі яна пачула сваё прывітанне і распісалася ў вельмадасці. Не пералічыўшы, прыняла з рук касіра грошы і так стаўла з імі, разгубленая і ахлятаючая, не ведаючы, куды іх па-

Калгасныя аўтамашыны падыходзілі адна за другой. Калгасніцы ў ілечных кошыках насілі тугія качаны кадуцкі на вагі і пасля гурэйлі ў кузавы машын. Прапавалі папарна — удавай лягчы. Калі першы кошык быў напоўнены, Марынка паглядзела на яго са страхам, — а што, калі не здолее падзяць? — аднак за ручку ўзлязла рамуца. Насіць было не так ужо і цяжка, а ўсё-ж пал вечар з непрыемнымі заняла спіна, анямелі рукі, свінцом наліліся ногі.

Сустрэча з удзельнікамі грамадзянскай вайны

Рыхтуючыся да агляду культурасветскай рэспубліцы, бібліятэкі, клубы і хатычыталыні ўдзельнікаў грамадзянскай вайны значна палепшылі агітацыйна-масавую і культурна-асветную работу.

Днямі Прысмыкаўскі сельскі клуб сумесна з раённай дзіцячай бібліятэкай правёў ў вёсцы Прысмыкаў літаратурны вечар-сустрэчу з былымі ўдзельнікамі грамадзянскай вайны.

Удзельнікі кастрычніцкай палдзі і грамадзянскай вайны Антон Траўскі, Адам Лятун і Васіль Шылоўскі раскавалі прысутным аб гістарычных падзеях 1917 года і грамадзянскай вайне, аб абароне горада Мінска ад беларускага, аб аперацыях у Крэмлю супраць беларуска-польскага вайска Врангеля і інтэрвэнту.

Д. СЛАЎКОВІЧ.

Вечар памяці Якуба Коласа

У клубе Саюза пісьменнікаў БССР адбыўся вечар успамінаў, прысвечаны першай гадавіне з дня смерці народнага паэта БССР Якуба Коласа. З успамінамі аб жыцці, творчасці, навуковай і грамадскай дзейнасці народнага паэта выступілі П. Глебка, М. Лынькоў, Ул. Луцкіч, Р. Няхай, А. Вялікі і іншыя. М. Луцкіч прагаворыў новы верш, прысвечаны Якубу Коласу. З вершам украінскага паэта О. Юшчанкі ў перакладзе на беларускую мову выступіў М. Хведаровіч.

Затым адбыўся канцэрт, у якім прынялі ўдзел артысты гэтага оперы і балету М. Дзяніска, Т. Ніжнікава, А. Барсукова, лаўрэат VI Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў В. Бурковіч. Былі выкананы творы беларускіх кампазітараў на словы Якуба Коласа.

Успомніла яна словы партюрга. «Ты-ж прыроду любіш, зямлю, сонца. Я ў гэтую любоў у цябе лічыць з маленства прыкмеціў. Іду, бывала, у поле, а ты са мной на сваім удзіліным месцы за агародам і травіны розныя, кветкі збіраеш. А цяпер пайшлі сяброўкі ў педагагічныя, і ты з імі, за кампанію, як кажуць... А я скажу — іншы шлях табе падрыхтаваны жыццём — быць слаўнай працядзіцай у калгасе. Да гэтага і імкніся» — зноў успамінала Марынка цёплыя словы Пятра Яфімавіча.

Я. ІВАНОВ.

НА ПРАЎІЛЬНЫМ ШЛЯХУ

Аб тым, што Марынка Кавалева — дарослая, гаварыць, можа, толькі атэстат сталасці, які яна трымала заар у руцэ. Але каму ён патрэбны пасля ўсяго, што здарылася? «Не прынялі, правалілася!» — прыгучыўшы гавару, Марынка паціху пабырла з аўдыторыі. Рынудзі выскія дзяткі даверы, і мара дзючыны стаць настаўніцай засталася недзе там, за сценамі інстытута.

Пятром Яфімавічам Бабровым. Ён дапамог дзючыне выгнаць з сябе жывое ядура з вадой і нека па-бачкоўску, мякка спытаў: — Чуў, што з інстытутам у цябе не выйшла. Не прынялі, дачка, ці які? — Аднаго бала не дабра-ла, — дрыжачым голасам, зусім як пакрыўджанае дзіця, прашантала Марынка.

Та-ак, не пашанчавала табе, — спагадліва зазначыў Пятро Яфімавіч і, крыху паду-маўшы, дадаў: — Аднак, Марынка, ніякай бяды не здарылася. Прыходзь вечары да мяне, пагатурым, памаркуем. Штосяні цёплае разлілося ў сэрцы дзючыны.

Дзючы вам, Пятро Яфімавіч, — толькі і змагла вымавіць Марынка. — Дзякуй будзеш потым, — і дзючыца пайшоў сваёй дарогай.

Вечары Марынка чакала з нецярплівасцю. «Пятро Яфімавіч — допугат абласнога Савета, стары камуніст, ён мо-

жа зрабіць усё: пазваніць у інстытут, у вобласць, з ім заўсёды паліцаша», — думала яна.

Але партюг глядзеў на справу інакш. Дыптыліва прыглядваючыся да жыцця, ён быў упэўнены, што высюкая мо-ладзь іны раз няправільна выбірае свой жыццёвы шлях. Усе імкнучы ў горад, толькі ў горад, быццам там цікнуць ма-лочыны рэкі... Нейкую долю вінна за гэта ён ускладаў на літаратуру, на школу, на ком-самол.

«Не прынялі, правалілася!» — прыгучыўшы гавару, Марынка паціху пабырла з аўдыторыі. Рынудзі выскія дзяткі даверы, і мара дзючыны стаць настаўніцай засталася недзе там, за сценамі інстытута.

«Не прынялі, правалілася!» — прыгучыўшы гавару, Марынка паціху пабырла з аўдыторыі. Рынудзі выскія дзяткі даверы, і мара дзючыны стаць настаўніцай засталася недзе там, за сценамі інстытута.

«Не прынялі, правалілася!» — прыгучыўшы гавару, Марынка паціху пабырла з аўдыторыі. Рынудзі выскія дзяткі даверы, і мара дзючыны стаць настаўніцай засталася недзе там, за сценамі інстытута.

«Не прынялі, правалілася!» — прыгучыўшы гавару, Марынка паціху пабырла з аўдыторыі. Рынудзі выскія дзяткі даверы, і мара дзючыны стаць настаўніцай засталася недзе там, за сценамі інстытута.

«Не прынялі, правалілася!» — прыгучыўшы гавару, Марынка паціху пабырла з аўдыторыі. Рынудзі выскія дзяткі даверы, і мара дзючыны стаць настаўніцай засталася недзе там, за сценамі інстытута.

«Не прынялі, правалілася!» — прыгучыўшы гавару, Марынка паціху пабырла з аўдыторыі. Рынудзі выскія дзяткі даверы, і мара дзючыны стаць настаўніцай засталася недзе там, за сценамі інстытута.

«Не прынялі, правалілася!» — прыгучыўшы гавару, Марынка паціху пабырла з аўдыторыі. Рынудзі выскія дзяткі даверы, і мара дзючыны стаць настаўніцай засталася недзе там, за сценамі інстытута.

3 КРЫНІЦ НАРОДНАЙ МУДРАСЦІ

ТВОРЧЫЕ ПАРТРЭТЫ

... Духным жывенскім днём 1904 года на пыльнай прасляцкай дарозе кроцьці з паданай тораў за плячымі караванцы светлавой чалавек сярэдніх год. Дарога праходзіла праз невялікія бярэзавыя пералескі, пятляла вакол частых пагоркаў і вёскаў Удадчын, славана сонечным маршам. Дарога тоўсты сабой шлуду, які прыпухнуў бровы і шчокі падарожніка, цяжкая паходка і стомлены твар яго на сьведчылі, што сёння за яго плячымі засталася нямаля пройдзеных вёрст. Але жывыя, уважлівыя вочы з цікавасцю наглядзілі з-пад упарты нахмураны бровей на вузенькіх палоскіх невяскога жыта, на жураўля, што ляцелі над прыарожнымі кустамі, на саламяныя стрэхі невялікай вёсачкі — маты свайго падарожжа.

Нечакана з-за ўгору веда пер даісе мелодыю песні. Жаноць голас сумна выведоў словы:

Ды я жала да веча,
божа-ж мой!
Ды я жала да веча,
божа-ж мой!
Баліць мая сярэдзіна,
Божа-ж мой!

У пачатку жонка купіла мелодыю, нібы пратэстуючы, імкліва гаянула ўгору, а ў канцы зноў безапаганна падала ўніз:

Каб я мела даітачка,
божа-ж мой!
Каб у мяне маленькае,
божа-ж мой!
Можа-б яно заплакала,
Божа-ж мой!

Падарожнік, спыніўшыся, уважліва прыслухаўся да мелодыі і слоў песні, потым дастаў з кішні записную кніжку, адовак і, прыхільніўшыся да прыарожнай бярэзы, стаў запісваць. А голас, працягваю скардзжыцца, усё знізеў і знізеў у нагрэтым сонцам паветры:

Можа-б яно заплакала,
божа-ж мой!
Дык я-б яго скальхнула,
божа-ж мой!
Сярэдзіна-б адпачнула
Божа-ж мой!

Апошняя нота песні прагучала і растала ў вышыні. Падарожнік схаваў записную кніжку ў кішню і рашуча пайшоў у той бок, акуль толькі што раздалася песня.

Праз некалькі хвілін ён ужо размаўляў са жнеямі, гораца пераконваючы іх у нечым.

— І навошта вам гэтыя песні, — чуюць жаночы галасы. — Яны-ж простыя ды усё ў большай сумня — у горадзе іх і не пачуць зусім!

— Таму і збіраю, што не пачуць, — адказаў падарожнік, — а троба, каб гэтыя песні ведалі, любілі, каб яны захаваліся на доўгія гады і зветаліся ў спадчыну нашым унукам і праўнукам!

Падарожнік не быў зусім незнаёмым для жней: яго каранастую фігуру з вызначнай запіскай кніжачкай у руках многія не раз бачылі ў суседніх вёсках або ў хатах сваіх аднавяскоўцаў. Ведалі, што ён настаўнік, ведалі і яго імя — Мікалай Мікалаевіч Чуркін. Настоны збірвальнік беларускага фальклору, ён запісваў народныя песні, мелодыі танцаў, цікавыя моўныя выразы. Усюды знаходзіў ён матэрыял для свайго любімага занятку: на вясковых вяселлі і на дзвіжках у полі, у песні сівабаротага дзеда і на вечах прынамсі сярэдніх моладзі. Многія сцягане ахвотна дапамагалі настаўніку. Але былі і такі, што неадверліва наглядзілі і дзіўлі яго работу марнай тратай часу. Вясковыя «началства» — старасты, прадстаўнікі земства і палітны не

толькі ваража ставіліся да настаўніка, але і стараліся ўсімі сіламі перашкоджаць яго рабоце... Набліжэна неспакойны 1905 год. Прыгнечнае, беспараднае сялянства пачало ўголас наракаць і перапахлоханы памешчыкі і паліцыя ў кожным новым чаравоку бачылі агітатара і рэвалюцыянера.

Аднак, нягледзячы на ўсе перашкоды, антузіст-этнограф Чуркін працягваў сваю нялёгкую работу. Высокародная дзейнасць збірвальніка народнай творчасці ўжо даўно сур'езна захапляла яго. Яшчэ будучы студэнтам Тывольскага музычнага вучылішча ў класе кампазітара Іпатыва-Іванова, ён пачаў запісваць грузінскія народныя мелодыі і працягваў гэтым займацца і пасля заканчэння вучобы ў горадзе Баку, дзе працаваў выкладчыкам у кіраўніком студэнцкіх і рабочых музычных калектываў.

Пераехаўшы на работу ў Беларусь, Чуркін стаў цікавіцца беларускай народнай творчасцю. Няроста і задушэная беларуская песня хутка знайшла шлях да яго сэрца. Ён ведаў, што запісаў беларускія народныя песні было вельмі мала, мелі яны выпадковы характар і часам былі зусім непісьменнымі.

Вачыў ён і тое, як паланізатары стараліся навязаць беларускаму народу сваю мову, песню, звычкі. Музыканыя сямейныя запісы народных песень у гэтых умовах, па глыбокаму пераконанню Чуркіна, быў справой перастанупеннай важнасці. І ён увесё вольны час прасьвечае гэтай рабоце. Нягледзячы на тое, што перад ім унікае рад пажыццёвай (магчымае рабій фальклорныя экспедыцыі толькі летам, у часе канікула, валь ідуць самыя гарачыя работы ў полі; абмежаваны матэрыяльныя сродкі, якія былі ў яго; перашкоды, якія стваралі ўданы, і г. д.), ён на працягу некалькіх год сярэдняй даволі многа беларускіх народных песень, часта з якіх уважліва ў першы фальклорны зборнік Раманава, выданы ў 1910 годзе. У наступным годзе Мікалай Мікалаевіч складае зборнік з 78-мі песнямі Ашмянскага павету, а затым праз некаторы час заканчвае ў рукапісах наступныя свае работы.

Важліва Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя адкрыла перад этнографам шырокія магчымасці для працягу любімай работы па збіранню і запісу народных песень, магчымае пюнакробнай творчай дзейнасці. І Мікалай Мікалаевіч Чуркін поўнасьцю выкарыстоўвае гэтыя магчымасці. Ярка раскрываецца яго талент не толькі як этнографа, але і як кампазітара і арганізатара, Чуркін кіруе рабочай і чырвоармейскай самадзейнасцю, стварае новыя хоры, аркестры, старанна шукае тадэнавітых спевакоў і музыкантаў. Талды-ж у яго ўнікае кае задума стварыць сөөпедую оперу, і праз некалькі месяцаў паяўляецца першыя накіды оперы на рэвалюцыйны матэрыял — «Вызваленая праца». Да гэтага часу Чуркін меў больш тысячы запісаў беларускіх народных песень, многія з іх былі выкарыстаны ім у новай опе-

ры. Гэта і вызначыла ў значнай ступені яе поспех у слухачоў.

Наступным буйным творам кампазітара была Першая сімфанета на беларускія тэмы. Як і ў оперы, у гэтым творы аўтар выкарыстаў народныя песні і танцы. Шчоўрай рукой уписаў кампазітар у кожную з частак лепшыя ўзоры народнай творчасці. Сімфанета атрымала шырокае прызнанне ў народзе, у ёй кампазітар прадэманстраваў высокае майстэрства, пачуццёвыя формы, багаты меладыйны лар. Сімфанета па праву лічыцца першым творам беларускай музычнай класікі. Напісаная для сімфанічнага аркестра, яна з цягам часу трывала ўвайшла

ў рэпертуар аркестра народных інструментаў і цяпер больш вядома ў яго выкананні.

Вобразы роднай беларускай прыроды, сцэны з народнага побыту ўваблівалі ў камернай творчасці Чуркіна. Азін з першых твораў гэтага жанра — «Балыханка» для струннага квартэта, напісаная ў 1927 г. У аснову твора кампазітар паказаў беларускую народную дэпчучую песню «Прылацелі гуся».

У далейшым кампазітар неаднарадова звяртаўся да жанра струннага квартэта і дасягнуў у ім вялікага майстэрства. Усе шчасце струнных квартэтаў напісаных Чуркіным, вызначаюцца прысажасцю формы і напеўнасцю. Асабліва прывабляе іх заключэнне ў тым, што аўтар з вялікім густам выкарыстоўвае ў яны іх беларускія народныя песні. Творчасці кампазітара характэрны любюўныя, беражлівыя адносіны да народнай творчасці.

З вялікай чутасцю і густам ён умее адабраць і апрацаваць у сваіх творах лепшае, што створана народам, раскрывае перад слухачом характэрно і прыгажосць, здавалася-б, протэй песні.

Велізарнае месца ў творчасці Мікалая Мікалаевіча Чуркіна займае вясковыя музыка. Зараз нават немагчыма ўстанавіць дакладнай колькасці беларускіх народных песень, апрацаваных кампазітарам — настолькі іх многа. Лепшыя з іх уважліва ў рэпертуар беларускіх спевакоў, вясковых ансамбляў, хораў і ў іх выкананні шырока вядомы не толькі ў Беларусі, але і далёка за яе межамі.

Сярод фальклорных запісаў Мікалая Мікалаевіча б'еш шмат запісаў народных танцаў. Тут можна ўбачыць некалькі варыянтаў найбольш папулярнага ў Беларусі танца «Лявоніха»; танцы-коды «Шастак», «Берабей», «Крыжачок», народныя тэатралізаваныя танцы-караго «Юрачаны», танцы «Таўкачыкі»,

«Падутатка», «Журавель», «Галубец», шматлікія полькі і кадрылы.

Цяжка пераацаніць заслугі Чуркіна ў галіне фальклорна-стыкі: усё яго жыццё — прыклад нястомнага і бескаррысцівага служэння народу, яго культуры і мастацтву. 68 год свайго жыцця алаў кампазітар справе збірання народнай творчасці. 53 гады працу ён у Беларусі, і бадай, не знойдзецца такога раёна, дзе ён не пабываў-бы з фальклорнай экспедыцыяй. За гэтыя гады ім сабраана больш трох тысяч народных песень і танцаў, якія з'яўляюцца невячэрнай жыватворчай крыніцай для ўсіх беларускіх кампазітараў. І яны шырока і поўна чарпалі з гэтай крыніцы, выкарыстоўваючы ў сваіх творах першы народнай творчасці, так беражліва і любюўна сабрааны іх старэйшым сабратам па мастацтву. Вялікі азнаўда і амаатар народнай песні, вопытны фалькларыст, з усёй велізарнай колькасцю неапрацаваных, смюрга матэрыялаў ён адабраў для сваіх запісаў толькі лепшае, цікавейшае ў мастацкіх і каштоўнае ў навуковых адносінах. Дзякуючы гэтай выдзяленню ім аборнікі маюць велізарную навуковую каштоўнасць і з'яўляюцца настолькімі кігамі для ўсіх жадаючых сур'езна вывучаць беларускую народную творчасць.

Нягледзячы на свае восемдзесяць гадоў, Мікалай Мікалаевіч да апошняга часу працягвае фальклорныя паездкі па Беларусі. Кампазітару прыемна і радасна бываць у знаёмых па мінулых экспедыцыях месцах, назіраць, як мяняецца жыццё і разам з ім і песні народа. Ужо даўно адзіны ў побыту сумняны дзіўнікі аб прыгнечы, беласці, барацьбе з панамі. Вясёлыя, радасныя песні, песні аб творчай працы і вольным жыцці паяўляюцца ў запіскай кніжцы этнографа. Радуе яго і тое, з якой гатоўнасцю дапамагаюць яму ў рабоце самі выканаўцы. Не троба ўірашваць або ўгаварваць непадаўляга «знаўцу» песень — ён сам сляпшаецца падзіцькі новым народным творах.

Творы Чуркіна — ад оперы, сімфанет, світ, квартэтаў да невялікіх інструментальных і вясковых мініятур — прасякнуты народнасцю. Часам бывае нельга адрозніць мелодыю, створаную кампазітарам, ад народнай. Гэтая рыса ярка выражана яго ў даўно напісаных творах, так і ў нядаўна закончаных (Смюга для народнага аркестра, «Восмамоўскай марш» для духавога аркестра, п'есы для фартагана, песні і першыя накіды новай оперы «Раскіданае гняздо», над якой М. Чуркін працуе зараз разам з кампазітарам Н. І. Аладавым).

Творчасць Чуркіна сваімі каўнемі ўваходзіць глыбока ў народ, а нішто не можа парывацца сваймі прастотай і характэрна, даступнасцю і прывабнасцю з тым, што вышала з народных глыбін, аэвьяна народнай мудрасцю. Аптымізам і жыццерадасны настрой, мададосці і сөөпаслівай эвжаецю прасякнуты кожны такт музыкі старэйшага кампазітара Сөөпскага Саюза, народнага артыста Беларускай ССР Чуркіна. Таму так цёпла прымае і любяць яго музыку самы праўдзівы і непадкупны вярты—сөөпскі народ.

Д. ЖУРАУЛЕУ.

Здарэнне на шахце

АПАВЯДАННЕ

— Мая справа! Ты, бацька, аб сабе толкі. А нам, сяці, таксама прыдзецца вачыма сьвятці перад людзьмі. Так, ці не? Адразу агас, пасуніеў.

— Уладзік ужо ведае? — запытаўся са згрыматаў.

— Яшчэ з школы не прыйшоў. Але, напэўна, і там дайшоў, а калі не, то дзе-небудзь пачуе па дарозе. Я гэтага найбольш баюся. Уладзік-жа першы з лепшых, ён жа кіраўнік. Божа мой! Ён гаворыць аб сорамаў! Пешчы на тачцы вывезлі! Як тут людзям паказвацца на вочы!

— Перад людзьмі. Броня, гэта вельмі важна, але перад самім сабой як ашту-мачыць?

— Каб тата быў малодшым, — замармытала, перабарваючы пальцамі хустачку, — магла-б быць з гэтага карысць на будучыню...

— Карысць?

— Такі! Можна тата ўрэшце зразумеў-бы, што не варта нічога рабіць для людзей! Іншыя ніякай там славы сабе не шукаюць, аб сабе думаюць, нікога не хуюць ашчаслівіць, для сябе толькі стараюцца, — ну і, вядома, гузоў не атрымаваюць! Яшчэ на пасмешыцца паставіць такога, як бацька... — хацела сказаць — дурня, але ўстрымалася.

— Што гэта ты гаворыш, Броня? — у голас Левадоўскага зноў загучэў жалё.— За гэтай таў славай? Сама бачым, да якой я славы дажыўся?

— Ну, вось, менавіта! Цяпер што? Нічога, толькі трэба выхадзіць адгэтуд куды-небудзь... Бо як выхадзіць заўтра на вуліцу ў такой нары, дзе ўсе цябе ведаюць? Як?

Левадоўскі нічога не адказаў. Адлішоўся да акна. Хвіліну глядзеў на станцыйнай лямпы, якія пакальхваліся ад ветру, на пацямнелы ад дажджу бетонныя плот «Анзельмы», на белы дым паравазніка, што перасоўваў пустыя вагоны праз браму шахты. Броня праўду кажа, як тут выйсці заўтра на вуліцу? А паслязўтра? А праз тыдзень?

— Можна не выйду... — раптам адварнуўся ад акна і глянуў на дачку з усмешкаю жалю. — Вынесуць, можа...

— Э, пакінь ты, тата, такую гутарку, — падышлі неспакойна і расчуленая раптам, паглядзіла старога па плячы. — Асты-не абед, можа тата зойдзе...

— Я не галодны, Броня, не хачу. Каб чаго-небудзь папіць—чаю, або піва... лепш піва, вельмі мне перасохла ў горле...

— Зараз пашлю. Але ўсё-такі і з'есці нешта трэба.

— Не, Броня, тымчасам яшчэ не. Пасля можа, учары...

— Як сабе тата хоча. Піва зараз прыйшоў. Толькі не замькайдзецца зноў на кляю...

II.

Крутуўшы выключаль, Левадоўскі ўвайшоў у другі, меншы пакой, які жартам часам называў «святая святых», дзе найбольш укладзілі думкі і ўспаміны аб мінулых жыцці. У кутку побач ад белай калянай пенькі стаяў невялікі, адрабраны на чорны колер, пісьмовы столик, у якім пры поўнай шчы гурчы было, як шашаль калупаўся ў старым дрэве. На століку, у яго шэфлядах, а таксама і на сцягане над столікам было сабраана ўсё найкаштоўнейшае, што захавалася за дзесяці год палітычнага і сямейнага мінулага. Гэта не было жыццё, якое абстрае ў рачы, у прылады, у карысныя прадметы, больш-менш патрэбныя людзям, а час падарожжа паміж калыскай і труной. Тое, што сабраў Левадоўскі, больш напамінала засохлае лісце з дрэваў, пад якімі надарошны алачываў, ідуць сваёй дарогай.

Скінуў куртку, прысунуў крэсла да століка, сеў і працягнуў руку да фатаграфіі, што была ў рамцы з плешчу.

Дванадцять год ужо не было гэтай жанчыны сярод жыцця. Ужо дванадцять год Левадоўскі не меў жонкі. Вызвэная ў Германію на работу, яна загінула ў сорах чэкаўтэму уювены, за два месяцы да вызвалення, ад удара ў жывот капітала каяна на падворку цукроўні ў Мекленбургі. Левадоўскі туды партызаніў у казёніцкіх лясках. Такая ўжо, вядома, да канца была напісана доля гэтай пары, бо гады разлукаў і жыцця змяніліся для яго, як для некаторых пары года.

З фатаграфіі глядзель вярнуўся з спакойным позіркам вочы жанчыны, прысутнасць якой у жыцці Левадоўскага заўсёды была — таксама і пры жыцці — чымсьці не зусім рэальным. І ён з ёю — непрыстукі — і цяпер гутарыць штодзённа так, як тады, перад вайной, калі адбываў свае чарговыя арышты і турмы, а яна тут, у Астровах, выхоўвала яму дачку і двух сыноў.

Ніхто не ведаў так, як яна, хто жыццё, яго думак. Ніхто таксама не даў яму столькі туй ласкавай сардэчнасці, без якой сіла і трымавалася змагацца за вялікую справу блі-б толькі тупымі якасцямі салдата. Гэта ў яе, якая ніколі не была без працы, ніколі не апускала рук, вучыўся ён шукаць крыніц надзеі там, дзе іншыя знаходзілі горкія нараканні і роспач. А яна-ж не мела з ім лёгкага жыцця. Калі быў на волі, зарабляў не толькі на хлеб, але і на будучы арышт або турму. Праз п'яныя перыяды быў беспарадным. Ксёндз, які хадзіў па калядзе, некаж дэманстраваў яму іх домікі. Затое час-часу наведваў ўсё, як да падушцы. Нешта пры насам прадваляў усё, як да падушцы. Дзяцей нарадзіла яму чацвёра, з якіх адно пажыло толькі яму дзед, а рэшта расла нявядома як, за што і з чаго. Старэйшы сын загінуў на фронце ў першы дзень вяснёвай кампаніі.

Левадоўскі з балочай чутасцю ўгледзеўся ў фатаграфію. Хто-ж, як не яна, Франя, магла-б адуць да самага дна жах таго, што згоняна адбылося на «Анзельме»? Столькі разоў біла па ёй няшчасце, сэрца замірала ад страху, касцястыя пальцы надолі хапалі за горла — але гэта бывала ад рукі ворага, ад тых шчэрбых праваго барацьбы супраць эксплуатацараў, пад панаваннем рацкіі, фашызму і вайны! А цяпер, Франя, свае людзі! Рабочыя! Таварышы! На «Анзельме», Франя! На той «Анзельме», на якой мой столькі год, ад дзідзінства, ад юнацтва дыхалі дымам і сажай, кіслымі газамі... На якой мой вучыліся разумець свет, вёсці барацьбу з гвалтам!

Так, толькі яна... каб сядзела вось тут жывая, ласкавая, ведоучы ўсё, — толькі яна магла-б зразумець агіднасць няшчасця, якое яго спаткала. Толькі людзі, якія ў жыцці многа ахвяравалі, могуць дашу-квенца дна чалавечага ўпадку, якое ёсць нічым іншым, як пекла пачыўшы...

— Заўсёды ты, тата, меў гэты ўдар. Ад царскіх катуў, ад пілсудчына, ад немцаў, а цяпер адварыўся ад іх сваіх, ад таварышаў, за якіх сваю спіну цяльняе год падстаўляў!

— Хацеў, таму і падстаўляў! Гэта мая справа! — разлаваўся ён раптам, бяссьліны супраць дакорлівай праўды гэтых слоў.

— Ну і дакачаўся тата, дакачаўся! — крыкнула, заламаючы рукі. — Такі сорамаў! Такія ганіла!

— То ты ўжо ведаеш? — запытаў ён, не адважваючыся глянуць на яе.

— Вікта ў краме пачула! Ужо ўсе яны мелюць, што бацьку з шахты за браму на тачцы! Божа, божа! Левадоўскага на тачцы! — З кішні світра яна выняла хустачку і пачала яе прыкладваць да вачэй бацькі.

мернай туюго, якая сціскала за горла. Так, небагата адолелі сказаць сабе шпільны слоў з жонкай! Было іх нямада толькі ў кароткі перыяд мададзёнства і першыя гады дзіцяці, гэтай імяна Броня... Гэтыя часныя цыплены, ласкі ўнікалі потым усё радзей і радзей, як прыжынона, мілья гасці сярод слоў іншых, суровых і грозных, пазбавленых радасці, шпартных, неадгледжаных. Але цяпер чутасць не магла ўжо быць новай, магла быць толькі маўчаннем, хваляй шпільны развэная пад убогай раслінацю ўспамінаў.

Аберуч прысунуў фатаграфію да грудзей. Усе папярэднія балочыя пытанні раптам распыліліся, бяссьліна анямелі, ці можа толькі прыталіцца шпільку у ценях, у кутках пакою, сярод маўклівых рэчаў. А тут развэная хваля ўздзімалася перажона, затопілапа ла кожную думку, усё цела, «Анзельму», свет...

Вялікая, смяротная стомленасць агаруна Левадоўскага. Тулячы да грудзей пень сваёй памёршай, быў ужо толькі слабым, старым чалавечкам, які мог яшчэ трохі жыць, але лёс ягога здаваўся ўжо скончаным аж да канца...

III.

Піва Броня пераслала сынам. Левадоўскі не чуў, як піва адчынілі дзверы, праз якія праслінула малая постаць. Ачуўся толькі талды, калі хлопцё стукнуў бутэлькай, стаўляючы яе на столік.

«Піва для дзядулі!»—сказаў і адразу—нібы па тое толькі і прыйшоў — пачаў прымерваць да носа акулеры, якія ляжалі на газеце. Стары прынес шпільку, наліў у яе піва і выліў да дна. Адуцуюшы халадок, уздыхнуў глыбока.

— Тата дома? — спытаў асыярожна.

— Толькі што прыйшоў, — хлопцё сурова прыгладзеўся да дзеда праз шкельцы, ссуцнутыя на кончык носа. — Але нейкі злосны, крочаў маме, што трэба пераляжыць у другое месца...

— Крочаў, кажаць? — здзіўліўся з ноткай кпны Левадоўскі. — Відзьце, у школе зноў нейкі клопат... Прызнайся, што там зрабіў новага?

— Новага нічога, заўсёды тое самае. Толькі ў шостым класе дое пабіліся пасля ўрокаў. Ашын другому сёга дзядулі, што цяпер яго бацьку вон з дзяржавы, а на «Анзельме» будуць кіраваць самі рабочыя...

— О, гэта цікава! А дагэтуль нібы хто кіраваў?

— Гэтага не казаў, толькі тое, што цяпер будуць рабочыя. Сказаў, што чуў гэта дома...

— Ага, дома... І нібы за гэта пабіліся? — Не скажыце, каб гэта так напраўду, але божа былі...

— Божа, гаворыш...

Левадоўскі падумаў, што заўтра гэты малы даведзецца ў школе аб сагонянні. Прыдзе соды зноў, будзе глядзец бязлітасна ў сваёй чыстай вачыма і будзе задаваць бязлітасныя пытанні... Левадоўскі любіў унука з замілаванасцю стараго чалавеча: які праца доўгія гады жшчэ не перастаў яе належаць любіць сваіх дзцей. Праўду кажуць, асабліва даў ён ад сваёй рэпутацыі ў яго вачах. З гэтага боку паражала яму найбольш небеспэка. Няма ратунку, калі такія вочы глянуць на чалавеча знішчэння!

Неякі інстынктуна прыцягнуў малага і прытуліў да сябе. Як у гарачы, шукаў якіх-небудзь слоў, пры дапамозе якіх мог-бы выкіраць павагу ў яго сэрцы. Але хлопцё неадверліва круціўся ў руках.

— Дзядулі!—закрычэў раптам унук. — А калі ты лязіў на той коміт, то хто тады кіраваў на «Анзельме»?

— Капіталісты, хлопца. Капіталісты з дапамогай царскіх жандармаў.

— І яны даволілі табе ўлезці на гэты коміт?

— Я сам сабе, любі мой, дазволіў. Дырэктары тады нават унагароду вызначалі, каб зладзіць таго, хто вывезіў сцяг...

— А нашто ты яго, дзядулі, павесіць? У Левадоўскага гаралі шпюкі, ён адуваў, што яго агортава нейкае замяшанне, якое немагчыма захаваць.

— Нашто? — адвазвіўся хрыплым голасам. — А гэта, бачым, з назавай на тое, што некалі будуць кіраваць на «Анзельме» рабочыя...

— То ты жэко тады верыў у гэта? Стары нежэко ўсімхінуўся?

— Так, я ўжо тады верыў! — свёрзэдзіў, адуваючы, што праўда гэтых слоў, з якой ён жыўся за пильдзёст год, стала раптам слізкай, як мыла ў мокрых далонях.

Хлопцё паглядзеў на яго з асаблівай увагай. Можна, хацеў у

Калі дакладнасць не выгадна... Юбілейная выстаўка

Заўвагі шафераў сыпаліся з усіх бакоў:

— Дзіўна бачыць, як сучасны чалавек унікаецца з рычагом. І гэта ў век асваення атамнай энергіі і ўкаранення аўтаматыкі. Проста сорам!

— І праўда. Што такое рычаг? Прыстасаванне, яким карысталіся людзі пачэрпныя людзі.

— Але-ж майце на увазе: калі ў руках перабытага чалавека рычаг быў чужым, дык сёння ў руках некаторых работнікаў Мінскага гарадскога паліўнага аддзела ён выглядае проста недаручка...

Запраўшчык бензакалонкі № 1 тав. Нагорны, які звычайна моўчы асносіў кніжку шафераў, раптам рашыў абурэння. Ён кінуў рычаг, з дапамогай якога пампаваў бензін, і абвясціў:

— Адыдзіце! А то будзеце чакаць лшча пазлук газдзін.

Шаферы нехаця адыдзілі.

— Знайдзіце крытыкі!—кінуў ім услед запраўшчык. — Гэта-ж не проста рычаг, рычаг помпы! А помпа хоць і ручная, а ўсё-ж тэхніка.

— А чаго ты, дзядзька, заступаешся за старую тэхніку?—адзіўніў адзін з вадцелцаў.—Так распінаешся перад устарэлай бензакалонкай, што, здаецца, гатоў абараняць яе да апошняй кроплі бензіну. Табе-ж самому латчы было-б працаваць на аўтаматах. Так ці не? Ды і мы не прастойвалі-б тут. Падлічы, колькі абыходзіцца дэяржаве прастой транспарту? А лішнія людзі, якія працуюць тут?!

Запраўшчык глянуў на вераніку аўтамашыны і падлічыў за лепшае прамаўца. Чарга разглядулася на сотню метраў, і се хвост дасягнуў хаватся за параватом вуліцы імя Місінкова. Што-ж, ён разумее гэтых нецярплівых хлопцаў? Але... На ўсё ёсць свае прычыны. Кіраўнікі гарадскога паліўнага аддзела чамусьці не спячваюць з аўтаматызаванай. А запраўшчыкам што? Іх справа маленькая...

Тым часам чарга аўтамашыны расла. Пад'ехаў «газік» № 90—92. З яго вышлі шафер і высокі мужчына ў салмавым капелюшы. Яны накіраваліся да групы шафераў. Тым ажыўлена працягвалі размову аб рабоце заправачнага пункта.

— Аўтаматызаваныя—кінуў мужчына ў капелюшы ў бок бензакалонкі, ля якой завіхаўся тав. Нагорны.—Ніхто не згадвае пра іх прычыны.

— Вадзіце!—Вадзіце!—зачаў адзін з адзін з іх.—Аўтаматызаваныя бензакалонкі прыдуманы даўным-даўно. Толькі ніяк усталяваць не могуць. Ужо дзевяць год абраўняць і нічога не выходзіць.

— А чаму іх не ўсталявалі?

— Аўтаматы маюць адзін буйны недахоп...

— Які?

— Занадта дакладныя.

— Дык гэта-ж добра!

— Каму добра, а каму і не.

— Не разумее.

— А тут і разумець няма чаго. Для тых, хто выдае бензін, дакладнасць аўтамата непатрабная. Інакш загадчык заправачнага пункта тав. Файн не прадаваў бы бензін... На талоны не заўсёды атрымаеш, а за грошы—калі ласка.

— А як гэта правярэць?

— Проста: бярыце з сабой палобны грошай, заходзьце к Файну ў канторку. Калі там нікога не будзе, пачынайце дэталю размову. Ведаеце, што ён вельмі асцярожны з незнаёмымі.

— А колькі яму плаціць? На шэсьцідзясят плаць калеек за літр хопіць?

— Нават не заікайцеся: не даць.

— А па рублю?

— Мож даць, а можа і не даць.

— А калі па паўтара?

— Не вытрымае. Дасць.

У канторцы тав. Федасенка (так называў сябе чалавек у капелюшы) дачакаўся, пакуль выйшлі пачобныя, і даверліва расказаў загадчыку аб сваёй паездцы «па гаспадарчых справах кілометраў за дзвеце». Ён напярсіў прадаць дваццаць літраў гаручага.

— Тугавата ў Мінску з бензінам,—прамармытаў Файн, прыглядаючыся да Федасенкі.

— Я гатоў заплаціць нават па паўтара рублі...

Грошы тут-жа былі ўзяты і выданы талоны. Тым самым талонам, якія былі ўжо «атавараны»!

— Вось бачыце,—сказалі вадзіцелі.—Нава праўда. Іпер вы для яго амаль што знаёмы, свой чалавек. Наступным разам можаце напасці цэлую бочку бензіну, а потым—хоць цыстэрну. Былі-б грошы.

— Адкуль-жа лішні бензін?

— А тутлі!—Вадзіцелі паказалі ў бок старой бензакалонкі, дзе арудываў рычагом помпы запраўшчык.—Давайце падзідем бліжэй і паназіраем.

— А што, уласна кажучы, навіраць?

— Спрытнаць рук запраўшчыка. Бачыце, у верхняй частцы калонкі два шыклія балоны з рыскамі! Напоўніўшы адзін з іх, запраўшчык пераключае рычажок, і адразу-ж пачынае напальніцца другі балон, а бензін з першага ў гэты час сцякае па трубароўду і сплану ў бак аўтамашыны. Зноў пераключае рычажок і—дык паўтараеце. Увесь фокус у тым, што пераключэнне робіцца крыху раней, чым трэба, і атэраны бензін не паспявае поўнацю выцягну ў бейзабак аўтамашыны. Емкасць кожнага балона плаць літраў. Адукаецца, дапусцім, 30 літраў. Шэсць разоў пераключаецца рычажок, і кожны раз «адхопіваецца» грамаў дзвесці—трыста бензіну. Вось і лічыце, колькі набіраецца гэтых грамаў, калі калонка адпуская штодзённую прыкладна дзясць тон гаручага. Ды што там казаць! Вы Туроўскага ведалі?

— Хто ён такі?

— Навум Туроўскі — кароль бензіну — так яго звалі ў шаферскім вэце. Загадаў бензакалонкай Мінпромаганда.

— Ну і што?

— А тое, што за кароткі тэрмін «зарабіў» на бензіне не мала 80 тысяч рублёў. Праўда, Туроўскім заікавіліся работнікі пракуратуры. Цяпер ён ужо не «кароль»...

Пакуль чарга паволі пасоўваецца і прадавецца абмен думкамі аб выгадах і невыгодах ручной працы і аўтаматыкі, заглянем у канторку, куды толькі што завітаў намеснік упраўляючага гарадскога паліўнага аддзела т. Шарыка.

На пытанне, хто і чаму сабаце ў Мінску ўстаноўку электрычных бензакалонак-аўтаматаў, намеснік паіскае плячма і саідаіа адказаў:

— Справа, бачыце, у тым, што старыя калонкі могуць яшчэ паслужыць. Мы стараемся з тэхнікі выціснуць усё, што яна можа даць... Пры тым, не так проста ўсталяваць аўтамат. Пракладу электракабеля, напрыклад, трэба ўгадніць з будаўнікамі...

— Так, так, сапраўды, вельмі складана,—падкаваў начальству Файн.

З далейшай гутаркі выявілася, што новыя бензакалонкі Мінскі гарадскі паліўны аддзел займаецца з 1948 года. Займаецца таму, што «так патрабуюць зверху». Спачатку прыслалі імпортныя калонкі. Работнікі паліўнага аддзела рашылі іх забракаваць. У 1952 годзе прылілі калонкі Серпухоўскага заводу. Добрыя аўтаматы. На запраўку машыны патрабуюцца ў дзясці разоў менш часу, чым пры качанні Ручную. І што галоўнае—стрэлка на бэлым кругу дакладна паказвае адмераную колькасць бензіну... Не! Не спадабаліся і гэтыя калонкі. Пяты год стаяць у скрынях і ржавеюць пад адкрытымі небам.

Праўда, у мінулым годзе адну новую бензакалонку ўсталявалі на аб'екце, якім загадвае Файн. Восем год напружаны працы затраціў на гэта былі ўпраўляючы гарадскім паліўным аддэлам Аўсяніквіч. Але ўстаноўка не закончана, калонка не працуе. На змену зволена Аўсяніквіч у пачатку 1957 года прышоў тав. Еўцічгоф. Шаферы дліпер прыкідвалі, колькі год спатрыбца новаму ўпраўляючаму, каб усталяваць астатнія тры калонкі.

— Што вы прычпіліся да нас з гэтымі новымі калонкамі,—нецярпліва адмахваюцца прадаўцы бензіну.—Не толькі мы адны не любім аўтаматыку...

Так, аўтаматыка сам-там шчэ не ў нашане і ў нашай гандлёвай сетцы. Галоўная тут прычына, вядзь, адна: аўтамат—реч надзвычай дакладная. З ім не «дагаворыцца»...

М. РАЖКОУ.

Юбілейная выстаўка віцебскіх мастакоў, прысвечаная 40-й гадавіне Вялікага Кастрычніцкага з'яўлення значнай падзеяй у культурным жыцці абласнога цэнтру. У чатырох залах мастацка-графічнага вул. Чылішка экспануецца 239 работ жывапісу, графікі, дэкаратыва і прыкладнога мастацтва.

У пэнтры экспазіцыі выстаўкі — партрэт правядары Комуністычнай партыі і званальніка Савецкай дзяржавы Вадзіміра Ільіча Леніна, добра выжаны мастаком М. Ананчанкавым.

Плэна працуючы ў жанры партрэта, мастак В. Кухараў выстаўіў палатно «Бацька Мінай». Яму удалося стварыць вобраз слаўтага героя партызанскай барацьбы ў Беларусі. З карціны глядзіць мужны, валавы камандзір, чалавек вялікай душы і гарачага сэрца.

У іншых сваіх работах — «Жаночы партрэт», «Вучаніца», «Ляўніца» — мастак выразна перадае асноўныя рысы ў характары чалавека. Удалай па кампазіцыі, на наш погляд, з'яўляецца невялікая па плацінерна карціна «Калыханкі», напісаная савоеабліва і каларытна. Аднак некаторым работам В. Кухарава ўласцівы сухасць і зводная прыблівнасць.

Адзін з відавочных партрэтаў — Я. Явіч прадставіў на выстаўку 26 работ. Лепшыя з іх: партрэт старога большавіка Себракова, выкананы ў стрыманым серабрыста-цёмна-фіялетавым колеры, партрэт народнага артыста БССР М. Звездачова, кампазіцыйны партрэт дзясціціклісцы. У некаторых іншых партрэтах аўтара яшчэ не адчуваецца дастатковай адухоўленасці, вобразы ўнутрана статычныя, а жывасць некалькі аднастайныя. З нацюрморту П. Явіча прыцягваюць увагу наведвальнікаў «Рамонкі», напісаная сакавіта і жыва. Іншыя нацюрморты носяць некалькі сапаны характар.

Мастак М. Міхайлаў сваё палатно прысвяціў гераічнай барацьбе беларускага народа з гітлераўскімі захопнікамі: ў карціне «Вера Хараўжа» ён здолеў даходліва і пераканальна расказаць аб цяжкіх абставінах падполля, паказавшы моцны характары савецкіх партызан. У гэтай карціне добра перададзена вяржачнае асвятленне, удала напісаны фігуры і інтэр'ер. Жывасць гранічна насычана і каларытна. Пейзажы М. Міхайлава «Лес» і «Асабліва зноў даюць зяўляючы на самастойны творчы пошук. Трэба спадзявацца, што мастак будзе больш прадуліць патрабавальнасці да кампазіцыйнай лабудовы і завершанасці сваіх твораў.

У пейзажыста А. Каржанеўскага ў апошнія гады адчуваецца імкненне да манументальнага пейзажу — карціны «Шырока прадстаўлены на выстаўцы яго вялікія палатны, у якіх мастак адлюстроўвае прыродную прыгоду Віцебшчыны. Такія работы, як «На Заходняй Дзвіне», «На Луцка», «Восень» і «Шматлікія зноўды», адлюстравалі аб зросцім май-карцін стыманым на колеру, у іх ёсць шмат пазіі і лірызму. Прыкметна імкненне мастака

адлюстраваш тым вялікія змены, якія адбываюцца ў аольі роднага краю. Асабліва адчуваецца гэта ў карціне «Праспект Кірава». Перад намі светлы, сонечны куток албудаванага горада з яго манументальнымі жылымі кварцаламі, прыгожымі мастамі і вазкалам.

Але ёсць у Каржанеўскага і слабыя творы. Такія, напрыклад, карціны «Восень». Побач з добра напісанымі вобразамі прыроды і вадняны плямы карціны падаюцца аднастайна і сумна. Стварочны вялікія палатны, мастаку неабходна больш паказваць у пейзажы чалавека — пераўтваральніка прыроды, стваральніка нашага

шчаслівага жыцця. Талы і пейзаж загучыць пановам і фарбы яго стануць ярчэйшымі і цыпейлішымі.

Вольным знаўцу гарадскога пейзажу В. Дзевыну, які экспануе на выстаўцы побач са старымі работамі новыя карціны «Вясновыя цені», «Паводка», удалося паказаць неарытунары прыгожасць прыроды. Шкада толькі, што майстар недастаткова звяртаецца да жыцця сённяшняга дня.

Малады мастак Г. Рамельчык і А. Талчак у сваіх зноўды «Стары ставок», «Ручай», «Маці» добра перадаюць неспахрынае ўспрыняцця прыроды і настраваў. Упершыню на выстаўцы з'явіліся работы М. Кузняцова. Добрыя індустрыяльныя пейзажы і зноўды Л. Мішурнага, работы Г. Сарокіна — «Далі», «Белыя ружы», партрэт піонеркі і іншыя. Цікавыя акварэльныя работы К. Маеўскага. Сярод іх асабліва вылучаецца «Ураччасць на адкрыці ГЭС «Дружба народаў».

На юбілейнай выстаўцы ўдзельнічае галоўны мастак тэатра імя Якуба Коласа Я. Нікалаў. Яго эскізы афармлення спектакляў «Вечная крывіца», «Родная маці», «Свято ў Усходу», «Любоў Ані Вярхоў», «Крэпасць над Бугам» і іншыя вельмі выразныя і змястоўныя, з добрым густам вырашаны ў колеры. Паспяхова працуе ў графіцы

выкладчык мастацка-графічнага вучылішча Г. Клікушын. За апошнія гады ім аформіла на серыі кніг, вершаў і аповесцей беларускіх пісьменнікаў, выпушчаных Белдзяржвыдавештвам. Графік глыбока, з добрым веданнем справы выконвае вокладкі кніг і ілюстрацыі да іх, а таксама тэмкі старога і новага Віцебска.

У асобнай зале прыкладнога мастацтва экспануецца выдатна вырашаны па кампазіцыі, арнаменту і каларовай распрацоўцы эскізы дыяна, падраванага беларусамі працоўным Ленінграда да 250-годдзя горада на Неве, выка-

гаснай вёсцы, аб тых значных з'явах, якія адбываюцца там у дні ўсенароднай барацьбы за куды ўдзельніц сельскай гаспадаркі. Па меншай меры дзіўна, што майстар беларускага аддзялення Мастацкага фонду СССР не паслягоў мастакоў у творчых камандзіроўкі на вёску. А само-ж жыццё маглы-б паказаць ім многа цікавых і высокародных тэм.

Неабходна напярочку арганізатару і ў вельмі абмежаванай «эсграфіі» выстаўкі. На ёй, за выключэннем палачаніна К. Маеўскага, зусім не прадставлены пераферыйныя майстры. Сярод выкладчыкаў у школе ёсць выпускнікі спе-

шчаслівага жыцця. Талы і пейзаж загучыць пановам і фарбы яго стануць ярчэйшымі і цыпейлішымі.

Вольным знаўцу гарадскога пейзажу В. Дзевыну, які экспануе на выстаўцы побач са старымі работамі новыя карціны «Вясновыя цені», «Паводка», удалося паказаць неарытунары прыгожасць прыроды. Шкада толькі, што майстар недастаткова звяртаецца да жыцця сённяшняга дня.

Малады мастак Г. Рамельчык і А. Талчак у сваіх зноўды «Стары ставок», «Ручай», «Маці» добра перадаюць неспахрынае ўспрыняцця прыроды і настраваў. Упершыню на выстаўцы з'явіліся работы М. Кузняцова. Добрыя індустрыяльныя пейзажы і зноўды Л. Мішурнага, работы Г. Сарокіна — «Далі», «Белыя ружы», партрэт піонеркі і іншыя. Цікавыя акварэльныя работы К. Маеўскага. Сярод іх асабліва вылучаецца «Ураччасць на адкрыці ГЭС «Дружба народаў».

На юбілейнай выстаўцы ўдзельнічае галоўны мастак тэатра імя Якуба Коласа Я. Нікалаў. Яго эскізы афармлення спектакляў «Вечная крывіца», «Родная маці», «Свято ў Усходу», «Любоў Ані Вярхоў», «Крэпасць над Бугам» і іншыя вельмі выразныя і змястоўныя, з добрым густам вырашаны ў колеры. Паспяхова працуе ў графіцы

яны І. Шурупавым, І. Дзёмніным і Т. Гусевай, Гладчы падобу спыняюцца ў эскізаў жакардывых і набіваных дыяноў, выкананых В. Сенькінай, А. Саленікавым, Т. Гусевай, І. Шурупавым і інш. па матывах нацыянальных арнаментаў Беларускай, Латвійскай, Эстонскай і Азербайджанскай рэспублік.

З першых дзён выстаўка прыцягнула увагу працоўных горада, сельскіх працаўнікоў, студэнцкай моладзі. Наведвальнікі ў кнізе вядоўкаў выказалі добрыя нажаданні. Усе сыходзяцца на тым, што ад юбілейнай выстаўкі трэба былі чакаць больш поўнага адлюстравання сённяшняга жыцця, гераікі працоўных будняў. Вельмі скупа ў творчасці віцебскіх мастакоў адлюстравана праца рабочых фабрык і завадоў, будаўніцтва, чыгуначнікаў, нашай пудоўнай моладзі. Недааравальным упушчэннем у работах мастакоў з'яўляецца тое, што яны не стварылі ніводнага палатна аб кал-

цыяльных навуцальных устаноў, але імі ніхто не цікавіцца. Ніхто не запрашаў іх прыняць удзел у юбілейнай выстаўцы. І ўжо зусім недаравальна, што на выстаўцы, якая знаходзіцца ў сценах мастацка-графічнага вучылішча, дзе так многа спецыялістаў, у творчым аглядзе ўдзельнічаюць ўсяго толькі тры выкладчыкі.

Не раз вадзіліся чуюць папрокі ў тым, што ў Віцебску вельмі дрэнна пастаўлена прапаганда вывучэння мастацтва. А можна было-б арганізаваць пераосноўныя выстаўкі ў гарадах і раённых цэнтрах вобласці. Даўно ўзнікла неабходнасць у адкрыцці саюзаў у Віцебску. Аднак гэта не заікавала абласное ўпраўленне культуры, выканком гораветра. Да гэтага часу не вырашана пытанне аб прадстаўленні мастакам, якія гуляюць у вельмі цесным памяшканні, добрай студыі для творчай работы.

Ф. ФЕЙТІНЭУ,
Ю. ДОКТАРАУ.
На адмыкку: у зале выстаўкі.

Часцей і лепей

Радзашчым — даволі буйны гарадскі пасёлак, у якім жыве некалькі тысяч работчых, служачых і калгаснікаў. Ізмуклым з жожым годам узрастаюць. У культурна-заправабаванні. Жыжхорю гэтага раёнага цэнтру не задавальняюць толькі адны кінофілы. Яны жадаюць паглядзець цікавы спектакль, паслухаць добры канцэрт. Намаж, хаця ад нас да Мінска 45 кілометраў асфальтаванай шашы, сталічныя артысты рэдка бываюць у нас. А калі і заглядаюць, то іх выступленні не заўсёды задавальняюць гледачоў.

Надаўно ў нас была раённая нарада пе-

радавікоў сельскай гаспадаркі. Пасля яе канцэртам выступілі артысты Белдзяржэстрады. Відэць, яны рашылі, што для сельскага гледача не абавязковая поўнацэнная праграма і... скарацілі канцэрт да адной гадзіны дзясці мінут. Вядома, былі і нумары, якія спадабаліся прысутным — дует В. Ліснэскай і В. Александровіч, канферанс І. Судніка.

Аднак у зьлім гледачы пакідалі залу

незадаволены. Большасць нумароў не вызначалася сасвешаю.

У праграму канцэрта не быў уключаны ні адзін твор беларускіх кампазітараў, ні адзін твор беларускіх пісьменнікаў, за выключэннем байкі Э. Валасена «Хама», якую чытае Ю. Флейта. Не было нумароў, прысвечаных сённяшніму дню савецкай вёскі. Не ўлічаныя заправабаваныя аўдыторыі, удзельнікі канцэрта амаль усю праграму пабудавалі на «гарадскім» матэрыяле. А ці-ж гэта не безуважлівасць да гледача?

М. МАЛЬДЗІС.

незадаволены. Большасць нумароў не вызначалася сасвешаю.

У праграму канцэрта не быў уключаны ні адзін твор беларускіх кампазітараў, ні адзін твор беларускіх пісьменнікаў, за выключэннем байкі Э. Валасена «Хама», якую чытае Ю. Флейта. Не было нумароў, прысвечаных сённяшніму дню савецкай вёскі. Не ўлічаныя заправабаваныя аўдыторыі, удзельнікі канцэрта амаль усю праграму пабудавалі на «гарадскім» матэрыяле. А ці-ж гэта не безуважлівасць да гледача?

М. МАЛЬДЗІС.

незадаволены. Большасць нумароў не вызначалася сасвешаю.

У праграму канцэрта не быў уключаны ні адзін твор беларускіх кампазітараў, ні адзін твор беларускіх пісьменнікаў, за выключэннем байкі Э. Валасена «Хама», якую чытае Ю. Флейта. Не было нумароў, прысвечаных сённяшніму дню савецкай вёскі. Не ўлічаныя заправабаваныя аўдыторыі, удзельнікі канцэрта амаль усю праграму пабудавалі на «гарадскім» матэрыяле. А ці-ж гэта не безуважлівасць да гледача?

М. МАЛЬДЗІС.

незадаволены. Большасць нумароў не вызначалася сасвешаю.

У праграму канцэрта не быў уключаны ні адзін твор беларускіх кампазітараў, ні адзін твор беларускіх пісьменнікаў, за выключэннем байкі Э. Валасена «Хама», якую чытае Ю. Флейта. Не было нумароў, прысвечаных сённяшніму дню савецкай вёскі. Не ўлічаныя заправабаваныя аўдыторыі, удзельнікі канцэрта амаль усю праграму пабудавалі на «гарадскім» матэрыяле. А ці-ж гэта не безуважлівасць да гледача?

М. МАЛЬДЗІС.

Здарэнне на шахце

(Працяг. Пачатак на 3-й стар.)

Кніў, бо ведаў добра, што Зарыхта па-ну апошніх год стараўся апрадэраваць інашчэ — то дзе-небудзь адкрываў сход, то выступаву з прамовамі, пільна прытрымліваўся і праводзіў у сваёй школе ўскія мерапрыемствы, аб'яў па партрэтах, надлісках, дэкарацыях.

— Ады менш, другія больш! — Зарыхта палыхала выказаць свае думкі, свой гней і скаргу чалавека, бачачы, што дрэнна паставіў сваю стаўку. — Значыць, цяпер ніхай кожны думае аб уласнай скуры... Твая зверху, разумееш, маеш што страціць! — сказаў з раптоўнай нерваваасцю. — А мне то што? Ніколі святым або бажком не быў!

Выразна смяяўся са старога. Мала глядзель адзін на аднаго, але абодва адчувалі ў сабе прытоеную здаўна ўзаемную непрыязнь. Яна ўздывалася ў душы раптоўна. Абодва заўсёды ведалі, што іх супольная партыйная мова найбольш служыла як нешта для лепшага ўкрывання людзей зусім розных поглядаў, рознага вопыту і не падобных адзін да аднаго жыццёвых ідэалаў.

Левандоўскі заўсёды паіху думаў пра зыця пагардліва: і які там з яго партнэц, з гэтага Уладзіка, дастаткова крыху па-скрэбіць гэты лак, што зверху... Значыць, і цяпер не здыліваюць вельмі яго пахлавай злосці. Але раптам прышло яму на думку, што гэтая пагардлівасць магла выплісці з нейкай зусім непартыйнай гордасці, з некомунычнай ганарлівасці і зухавства старога камуніста... А калі што-небудзь такое было сапраўды... і людзі гэта ведалі або хоць-бы толькі адчувалі праз скуру? Людзі, рабочыя, таварышы на «Анзельме»? Ці маглі тое быць, каб сам аб гэтым не ведаў?

— Паслухай мяне, Уладзік, але так шыра, як роднага бачку...

Зарыхта з заікаўленасцю ўтаропіўся вачыма ў сесця. Нешта незвычайнае было ў яго голасе і асабліва ў блючна скрыўленым твары.

— Я заўсёды ў жыцці глядзеў людзям проста ў вочы, а сягоння перад ім першы раз закрываў рукі... вась гэтым! — Левандоўскі вынігнуў над сталом абелзенае далоні, патрос імі, нібы ў кожнай важку нябачны жарар. — Ці маглі так быць, што глядзеў і не бачыў, што ёсць бачылі, што слухаў, але не чуў? Магло быць такое калектыва ці не?

Наступнік няўпэўнена маўчаў, намагаючыся зразумець думкі старога. Пасля пэлага дня школьных клопатаў не вельмі быў здольны да такога роду намаганняў. Адчуваў, аднак, у словах сесця нешта таёе, чаго ніколі да гэтага часу не заўважаў. Так яго ёсць у гэтай палітыцы, усё выдасца непарушным, зацінутым у кулак, узарыгнуць не мае права, а тут раптам парухнуць, землетрасенне, людзі нібы ўраз атрымалі мову і з усіх сіл прыпамінаюць сабе, як што дзе завешча, або хто, дзе, каму некалі наступаву на балочы малоз... Як з гэтым такім, як Левандоўскі? Вось такому цяпер заглянуць у душу — спалохацца можна! Нейкія няясныя ўяўленні, быццам з даўно прагнчаных кніжак, пачалі раптам ажываць у думках Зарыхты.

— А можа... можа гэта і ў саміх людзях? — пачаў сваё Левандоўскі, — адно кажучы, а думаюць другое! Ну, талы зусім што інашэ! Пляскалі ў далоні, усталявалі, называлі выдатныя прозвішчы, а думалі — ну вас усіх к орту! Гэта, Уладзік, было-б самае нягоршэе. Бо я заўсёды калісьці перад судамі пільсудачныя талы думалі, то і таварыш, хоць гэта мне пагражала турмой...

— Людзі, тата, пераважна жыюць пад нейкім стромкам. А гэты гонар толькі ў некаторых, той гонар, каб гаварыць тое, што думаеш... Заўсёды так было і, мусіць, заўсёды так будзе. Толькі часам на кароткі час скажучы сабе: даволі гэтага! Што ў думках — тое і на язык. Цяпер гэта імяна адбылося таксама ў нас, хоць-бы ўзяў сягоння на «Анзельме»...

— Думаеш, Уладзік, што гэта на кароткі час?

— Або я ведаю? Пакрыжачь, выкрыжачь — аж да новага страху... — твар Зарыхты неж абвіс, наліты ценямі, у голасе з'явілася абывкавасць, горшая за ўскую зрызмоту.

Левандоўскі ўстаў з-за сталіка, уважні прыгледзеўся да зыця, адыйшоў да акна, паглядзеў у яго хвіліну, пасля раптоўна адвэрнуўся.

— Скажу табе, Уладзік, што мне такая гутарка не падабаецца. Каб так было, усё-ж мы, хоць-бы я і іншыя таварышы, усё жыццё з буржуазіяй змагаліся? За што? За якую справу? Толькі за гэта, за большы кавалек хлеба? Не, брат! Не можа так быць, каб з аднаго боку трохі гонара, а з другога адно нейкае дзірмо! Так яно часткова было, але не веру, каб так

назаўсёды засталася. Імяна за гэта мы заўсёды браліся з царызмам, з пільсудачнай і з Гітлерам, каб гэтага было штараз менш! Але тычмасам... — голас Левандоўскага раптам заіх, пераварны ахрылым кашлем... Тычмасам атрымаўся жудасны рэч! Ну, скажы мне, Уладзік, — калі людзі пачалі шыра гаварыць аб тым, што думаюць, а зрабілі тое, што сягоння са мню на «Анзельме», то чаго варта ўсё маё жыццё і ўсё, што я зрабіў? Ашуканцам быў я і тыя іншыя, што мяне вучылі? Абоіком, толькі чалавечыя жыцця ніколі праз мяне не мелі? Што-ж я сесю? Сесю тое, што вырастае мне на сорах, на ганьбу ў людскіх вачах, на пасмешыча і прылічце?

Змоўкі і зноў адвэрнуўся да акна.

Паволі супакоіваўся. Зарыхта кідаў устрожаныя позірк на яго ссутуленыя плечы і паліселеую схіленую галаву.

— Вос пераз гэта сягоння, Уладзік, — пачуўшы іхы ціхі, змучаны голас сесця, — першы раз у жыцці закрыву твар перад людзьмі, перад таварышамі.

За акном наступіў змрок, мігавіты рэдка яны. З драўлянай будкі сярод станчыных будынкаў блішчылі комінчых сцяп утору крывавыя іскры.

IV.

Левандоўскі не быў адзіным чалавекам, прозвішча якога было на ўсіх языках у Астровах у той кастрычніцкі вечар. Апрача яго, рабочыя зналі яшчэ некалькі іншых таварышаў з кіруючых пасад на «Анзельме». Але аб Левандоўскім гутарылі больш за ўсё, за яго спрачаліся найбольш заўста.

Нават тыя, хто ўдзельнічаў у вяржачнай масоцы, не былі згодны і цалкам упэўнены ў адказах на пытанне — як і чаму імяна дайшло да гэтай тачкі? Амаль усё згадваліся ў адным: што цяпер народ атрымаў голас і рабочыя сапраўды будуць кіраваць на «Анзельме». Але вавол гэтага гучнага, кожнаму блізкага сывяржэння пачыналіся самыя розныя спрэчкі.

Левандоўскі на масоцы не быў. Пасмалі па яго раз — не прышоў, пасмалі другі раз — наадрэз адмовіўся. За трэцім разам па ўласнай ахвоце пабег да яго адзін устрыжожаны, казаў: «Абміркуйце нашу працу, кіраўнік, абавязкова павінны з'явіцца асабіста...» — прасіў і даводзіў, але і на гэты раз нічога не дапамагло.

Што «абмірканне» было — гэта прэ-

да — прызнавалі ўсе разважлівыя. Цэлых два дні агітавалі людзей на гэтую масоку, верховодзілі не найлепшыя. Яшчэ не пачаўся сход, а ўжо ў трупках кідалі лозы, што перамаўлялі на трыбуну, амаль здыліваючы іх падтрымлівалі гучнымі воплескамі. Толькі пачаліся пачалі высоквалы некія ішыя, большы спрытна на язык, і гэтыя ішыя, большы спрытнае дыханне залы, ляскалі словамі, як бізуючы, аж людзям пачынала шумець у галовах, як пасля гэрлікі, асабліва ў тых, што пасля змены прыйшлі галоднымі.

Талы вос упершыню пачулася прозвішча Левандоўскага. Нехта спачатку пачуў да прылкі быццам сур'ёзна, што нібы ці можа быць дэбро, калі кіраўнік сацыяльнага аддзела — невядома хто? Калі чалавек заслужаны ў мінулым, то хопіць пенсіі і няхай піша ўспаміны, калі служачы — то замнога адводзіць часу на чытанне газет, а калі грамадскі дзеяч, то вельмі